

„Egy kép az élet melegéről, egy másik kép a halálról, ez hát a tudás” (Albert Camus) – a kötet mottója a közhelyszerűségből kilépve számomra utólag válik érdekessé. Az utazó – ahogy az elbeszélőt is gyakran utazás közben látjuk – visszatekintve előbb vizuálisan, később az emlékezetének működésképpen éli át távollodását. Előbb mindent részletesen, testközelből lát, majd a részletek, az alakok, a táj zsugorodni kezd: legtovább egy falu

Makáry Sebestyén 69

HOVÁ?

Győrffy Ákos: *A távollodásban*

templomtornya látszik és a falu fölött húzódó hegység. Az emlékezet, az idő kútja is hasonló, de már kiszámíthatatlanabb. A versek nemcsak tematikusan, hanem létrejöttükben is őrzik a távollodás tevékeny folyamatát. Aki követi Győrffy Ákos esszéit, észrevehette, hogy nem egy vers korábban esszéként jelent meg, a versek többé-kevésbé ezen esszék lecsupaszításai. Ilyen például *A vízrajz*, *A goldmundi út* és a T.J.-szövegek is (bár utóbbiak nem feltétlenül nevezhetők esszének). A versek címeit is elgondolhatjuk hasonló egyszerűsödési folyamat eredményeiként. Ez az előbbi verscímekre is áll, ám még szembetűnőbb a *Snorlax*, a *The Edge of Heaven*, és a *Rahan* verscímek esetében. Az egyes (kiemelkedő) szavak az emlékezés távollodásban változó perspektívájában maguktól emelődnek verscímekké, és ahogy a távolból látszódó templomtornyos földidéz a falu képét, úgy ezen verscímek holdudvarában is ott találjuk a vers (és a vers életmagjának) közelebbi-távolabbi környezetét.

Ahogy a hold fényében a környezetünk megszokott tárgyai sejtlemessé, idegenné válhatnak, úgy a világ idegenségében a távollodás otthont teremthet. Nem a lírai én hozza létre az otthont, a már korábban is keresett *Hazát*, amit még korábban szintén az idegenben, *A Csóványos északi oldalán* keresett, és amit ott épp egy *Corpus alien* (a kötet első versének címe) tárt fel számára, hanem mintegy rálel a váratlanul feltáruuló otthonra: „mert csak a tested volt az otthon, a saját testemen át a testedbe hazatérni”. Talán még lényegesebb, hogy ez a haza mégse valamilyen otthon, amit keresni kellene, hiszen olyan nem létezhet itt, a Földön: „mintha lehetne haza itt, ahol nem lehet”, hanem sokkal inkább a ritkán, de akkor elementáris erővel feltáruuló valóság: az élők életébe való bekapcsolódás: „Hol voltam eddig. Ki volt az, aki a halottak életét élte” (*Egy elveszett elégiából*); „Amikor a [hamvakat tartalmazó] dobozt elragadta a sodrás, mintha abban a távollodásban lett volna végre az apám.” (*A távollodásban*) A távollodásnak (amely nem nélkülözi az idő múlásának, az „öregedés” tapasztalatának, az emlékek felidézésének, a visszatekintésnek alakzatait) teremtő ereje van: a távollodás feltáruuló – többször

epifániaszerű – figyelmében „új” valóság jön létre, valódi valóság, mint a sokat várt apa, vagy mint a Földön található arany, amely a táguló-távolodó univerzumban „neutroncsillagok ütközése [együttes kimúlása] során alakult ki” (*Neutron*), és mint a karikagyűrű anyaga, a családdal és az élet továbbadásával kapcsolódik össze. A kötetől egyáltalán nem idegen az univerzumperspektíva. Győrffy Ákos az interjúban többször is felteszi a kérdést, honnan jön az ihlet. Egyik alkalommal válaszolt is: „az univerzumnak írunk.” Talán leírható, hogy a földi történéseknek kiismerhetetlen a kapcsolata az univerzummal, azonban az is e titokzatos kapcsolatok irányába terelheti a figyelmet, hogy maga a ténylegesnek hitt „valóság” se tűnik feltétlenül bizonyosnak: „Nehéz elhinnem, hogy valóban létezik az a város, / ahol tegnap kagylót ettem.” És miközben az ottani élmények, illetve az ottani valóság tárgyai és élőlényei képzelődésnek is tűnhetnek, furcsán átjárnak a jelenbe: „A kerti lámpa fénykörében medúzák lebegnek.” (*Reggel majd befűthetek*) Az efféle érzékelések a T. J.-féle látásmód felé mutatnak. A T. J.-szövegek (tizenhat vers) zárják a kötetet, amely leginkább itt nyílik meg – mintegy a távolodás irányát is sejtetve – a kozmikus távlatok felé. T. J. személye, emlék- és tudásanyaga meghaladja a hús-vér emberi dimenziót. Ezt ellenpontozandó, Győrffy Ákos a T. J. személyéhez írt lábjegyzetben tárgyilagosan fogalmaz, olyan társadalmi konvenciót szólaltat meg, amellyel maradéktalanul biztosan ő maga sem ért egyet: „T. J. pszichiátriai beteg volt, 2020-ban hunyt el egy budapesti hajléktalanszállón.” A T. J.-szövegek esetében Győrffy T. J. beszélgetőtársaként és gondolatainak közreadójaként határozza meg magát. A létrejövő szövegek „a pszichiátriai beteg” távoli asszociációi, narratívája következtében elkülönülnek a Győrffy-versek megszokott hangjától, miközben maguk is Győrffy-verssé válnak. A szövegek szaggatottsága, enigmatikussága – ha nem is egészen felfejthető módon – azonban mégis egyfajta rendet alkot. A *hegyi füzet*ben – amelyben szintén szerepelnek T. J.-monológok – Győrffy T. J.-t Csontváry Kosztká Tivadar *Marokkói tanító*jához hasonlítva árnyaltabban beszél T. J. „pszichiátriai betegségéről”, „őrültségéről.” T. J. és a marokkói tanító „hasonlósága szembe-tűnő, amit kedvünk szerint írhatunk a véletlen számlájára vagy tulajdoníthatunk mélyebb értelmet a jelenségnek. Azt hiszem, mélyebb (vagy magasabb) értelem jelenléte lehet a dologban, de hogy milyen módon, arról fogalmam sincs.” (*A hegyi füzet*) Ahogy a T. J.-hez fűzött magyarázatban, úgy a verssé átemelt szövegekben is a már korábban említett „csupaszkodás”, „egyszerűsödés”, „távolodás” alakítja a szövegeket. Győrffy Ákos megérzésére – miszerint nem a véletlen műve T. J.-nek a *Marokkói tanító*val mutatott hasonlósága – a *Csontváry* című szöveg is bizonyítékul szolgál. Már a jelen kötetben szereplő szövegből is sejthető, míg a *Kalligram*ban megjelent párból egyértelműen kiderül: T. J. a nevezett kép alapján beszél. „Ez a szakállas

férfi az apám. De az ön apja is, nemcsak az enyém. Jó éjszakát.” A világot olyan kapcsolatok járják át, amelyekről életünk 99%-ában fogalmunk sincs. A T. J.-szövegek *A távolodásban* című kötetben erősebb fókuszba kerülnek, mint *A hegyi füzet* esetében, és a kötet szerkezetében, szemléletében kiemelkedően fontossá válnak.

71

A T. J-féle érzékelés, amely a Győrffy-versekben is megjelenik (például: „Amíg a víz alatt vagyok, olyan / mintha egyszerre mindenhol lennék” – *Ostia, Surfacing*) segít megsejteni valamit ezekből a kapcsolatokból, vagy legalább feléjük fordítja a figyelmet. A kórházi ágyát nagy gonddal rendező beteg „mintha egy szertartást végezne. Egy olyan szertartást, / amelynek ő az utolsó papja, / de maga is rég elfelejtette már a rítus eredeti értelmét.” (*Fotóalbum*). És habár legjobb esetben is inkább csak botladozunk emberlétünk összefüggéseit, irányait keresve, ezek a tőlünk többé-kevésbé független folyamatok mintha sikerrel járnának: az olyan érthetetlen igazságtalanságok, mint az izomsorvadásban szenvedő, bizonyára már halott gyerek esete (*Snorlax*) és az olyan testi-lelki-szociális fájdalmak, amelyek közepette az amputált lábú hajléktalan folyamatosan azt üvölti, „hogymért nem tud már végre meghalni” (*Végre meghalni*), vagy a Drezda „minden képzeletet felülmúló bombázásában” elhunyt civilek tíz-, sőt százezreinek sorsa (*Bombáznak*) végül nem ütközik az univerzum rendjével, még akkor sem, ha pótolhatatlan üresség marad utánuk (*Indián bölcső*), valami titokzatos cél a mélyben (vagy a magasban) mégiscsak sikerül: „Egyiptomban földönkívüli királysírokat tártunk fel, / kiemeltük őket és az Egyesült Államokba szállítottuk. / Később a királyokat anyatigrisek megtermékenyítéséhez használtuk fel. / A művelet sikerült.” (*Királysírok*) – ami a kötet zárataként némi bizakodásra enged következtetni: nem tudjuk, hogyan, de a mindent átható rendszer teszi a dolgát, működésében nyakig benne vagyunk.

A versek nyelve tiszta, érthető, átlátszó. Figyel az áttűnésekre: az aszociációk, az emlékek, a perspektíva változásaira. Egy-egy vers a holdudvar-hatáson és asszociációs módokon keresztül nagyot tud meríteni az „életből.” A lírai én tekintete átfogó, a szerző feltételezhető életeseményein is átnyúl. Sőt, még ha a vers ezeket is tárgyalja, a fókusz nem a személyes síkon van. Megkapó volt számomra a kötetben felelevenített Lele alakja, aki „Egész áldott nap Béla bácsi kocsmájában ült [...] / Történetei nem kezdődtek el és nem értek véget. / Olyan volt, mintha álmoképekről beszélne, / amelyekre ő maga sem emlékszik már tisztán. / A Világos-rét közelében erdészház állt gyerekkoromban / – például így kezdett bele” (*Lele*). T. J.-é mellett például Lele perspektívája is benne van a kötet verseiben. Ahogy a *Marokkói tanító*, Lele is a versbeszélő rokona. Ugyanúgy „lassan feloldódik a közelgő

alkonyatban”, ahogy az első vers beszélőjének egy ablakon bevágó erősebb szelrohamtól szétfoszlana az addigi élete (*Szilézia, bordó-arany függönyök*).

Ez a látásmód is magyarázhatja a vendégszövegek kötetbe kerülését.

Szerepel az első versben hosszabb részlet Márai 1944-es naplójából,

72 máshol egy Rilke-idézet önálló versként, valamint egy 1853-es újsághír – szintén önálló versként – Foltán János erdész erőszakos haláláról, akinek az emlékét máig őrzi a Csóványos közelében álló Foltán-kereszt. A kereszt szintén egy nagyon sűrű, a távolodásban sokáig látható pont. Például eszünkbe juthat a szerző egyik esszéje, amelyben megemlíti, hogy felnőtt fejjel egyetlen egyszer túrázott az apjával, akit akkor ennél a keresztnél le is fotózott. Ez persze nincs benne a versben, és persze benne van. A Rilke-idézetrel is találkozhattunk egy korábbi esszében. A vendégszövegek kötetbe kerülését nemcsak a(z akár az áldozattal érzett) „lelki rokonság” indokolhatja. Az is lehetséges, hogy a „csupaszkodás” a nem-én felé tart. Így egy-egy esszéből (vagy akár az életútból) épp a „saját részek” tűnhetnek el, ami végső soron – a kötet átfogó szemléletében – az *én* megszokott fogalmát is elbizonytalanítja. A versek mondatait többnyire a tiszta, esszéisztikus, de-poetizált beszédhang jellemzi. Ez részben magyarázható az esszé felőli keletkezéssel, másrészt a verseinek prózaisága kezdetektől jellemző a szerzőre. A prózaiság és prózaiság közötti eltéréseket jól mutatja a kötet vége felé beemelt, a szerző késő kamaszkorában írt versei (*Versek egy 1998-as füzetből*) és az esszéversek közti különbség. A kamaszkori versek líraisága szembetűnő. E sűrű, álomszerű, ugyanakkor mégis mindig pontos szabadversek dallamosságára most ébredtem rá. A szövegek ritmikája, illetve mondatritmusa laza szabályszerűséget követ. E dallamosság a kezdetek lelkesedésének, a költővé válásnak, az úgynevezett goldmundi útnak a hordaléka is lehet. A kötet nagyobbik részét elfoglaló, jórészt esszéből csupasztított versekben nincs meg ez a dallamosság. A visszatekintő Győrffy – ahogy meg is fogalmazza – másra helyezi a hangsúlyt: „Goldmundok szerettünk volna lenni, olyanná válni, / mint ő, vándorolni, figyelni és megérteni valamit. / Ártatlan és naiv lelkese-
dés volt ez, / de az őszinteségéhez nem férhetett kétség. / Nem tudhattuk még, mit jelent mindez a gyakorlatban. / Hogy nemcsak az önfeledt bolyongásról szól mindez, / nemcsak az erdőkről, mezőkről, falusi kocsmákról, lányokról, / hanem valami egészen másról is, / valami sötétről és fenyegetőről, / valami veszélyesről és alattomosról.” (*A goldmundi út*) Győrffynek a korábbi köteteiben is megjelenő poétikai váltása talán nyelvileg is e veszélyes és alattomos felé fordul. Azonban az esszéversek gondolati váltásaiban, linearitásuk kimozdításában, a szemlélődés hálójának asszociációs működésében továbbra is a (beemelt) korábbi versek poétikájának nyomaira bukkanhatunk.

Az *Egy elveszett elégiából* című vers rituális-archaikus nyelvezetével – ami egyszerre ki is emeli a kötetből – a kötet indirekt, részleteiben mégis

konkrét összegzéseként is olvasható. Kiemelkedőek azok a versek is, amelyekben nem érződik az esszé csupaszkodásának útja, de valamiféle esszéesség megvan bennük, miközben nyelvezetük sűrűbb marad (például: *A sötétség*). Az esszéversek néhol talán túl laza mondatvezetésűek, illetve részleteikben bőbeszédűek (például: *Vízrajz*), ám többségükben 73 az esszétől való távolodásnak szerencsés stációi. Például egyszerre felkavaró és megnyugtató a *Bombáznak* című versben – hogy röviden fejezzem ki magam – a halál és az élet összefonódása. Mindezekről poétikailag elkülönülnek a szerző korábbi verseire emlékeztető sűrű, rövid versek (például: *November*).

A távolodót elkísérik a kiemelkedő, sokáig látható pontok, mint a '98-as versekkel megidézett költővé válás lendülete, amivel maga a távolodás is kezdődött: az erdő és ugyanakkor az univerzum (a költészet) útjára lépés. Ahogy a kötet az emberi élet rejtett, akár félelmetes dimenziói felé mutat, úgy a versnek is titokzatos utat szán: amely ismeretlen tényezők kialakították a költőben, ugyanazok be is fogadják „egy minden képzeletet felülmúló” rendszer részeként. (*Magvető, Bp., 2021*)

Új Forrás 2022/4 – Makáry Sebestyén: Hová?
Gyóffy Ákos: A távolodásban

TA

hóborította
hajlatok hancúroznak
hullámok hátán